

9) ANMODNING OM KLAGEBEHANDLING AV BOKEN "MOREN"

Vedtak	Styret avviser i utgangspunktet anmodningen om en klagebehandling i PFU av boken "Moren" av Marit Christensen. Styret ber likevel sekretariatet om å viderebringe klagen til forlaget og forfatter for å gjøre disse kjent med problemstillingene som klageren reiser.
--------	---

I henhold til vedtektene for Norsk Presseforbund, pkt 1.2 er NPs mål å fremme den etiske standard, yrkesetikk og integritet i norske medier.

Boken "Moren" av Marit Christensen som omhandler terrordømte Anders Behring Breiviks mor Wenche Behring Breivik, er blitt mye omtalt i mediene av flere årsaker. De første medieomtalen gjaldt WBBs angivelige ønske om at boken ikke skulle utgis. Dernest aktualiserte boken debatten om hvorvidt forlag bør ha etiske regler. Flere (inkl. NPs generalsekretær) kritiserte den for å bryte med pressens Vær Varsom-plakat.

I forbindelse med forhåndsomtale og lanseringen av boken understreket forfatter Marit Christensen at hun som mangeårig journalist kjenner og følger Vær Varsom-plakaten. Hun er bl.a. sitert i VG (30.10.13) på at "Jeg er både forfatter og journalist, og har derfor alltid Vær Varsom-plakaten i bakhodet. Første punkt i den omhandler journalistens samfunnsoppdrag, og dette er mitt samfunnsoppdrag." Og i Aftenposten (16.09.13): "Vil bare minne om at det ikke er første gang jeg hverken er journalist eller forfatter, så både etikken og jussen er selvfølgelig konstant til stede og på plass."

NP har i kjølvannet av lansering og debatt mottatt en anmodning om å klagebehandle "Moren" i PFU (se vedlegg). En slik klagebehandling er i strid med PFUs vedtekter som er noe mer snevrere formulert enn NPs vedtekter, pkt 1.2.

Li PFUs vedtekter pkt 1 heter det at PFU "har til formål å overvåke og fremme den etiske og faglige standard i norske medier (trykt presse, nettpublikasjoner, radio og fjernsyn). Som et ledd i dette arbeidet vurderer Pressens Faglige Utvalg klager over norske mediers atferd og avgir sine uttalelser som offentliggjøres."

Klagerne viser imidlertid til at NP ved flere anledninger har klagebehandlet massemedier som ikke er en del av NP-familien, senest nettstedet ilaks.no. Felles for denne typen klagesaker har vært at de uavhengig av NP-medlemskap påberoper seg å følge Vær Varsom-plakaten. Sekretariatet har i disse tilfellene åpnet klagesaker med begrunnelse i at PFU er til for dem som føler seg krenket.

Klageren viser også til at PFU tidligere har behandlet en klage mot en organisasjon (Norsk Fotballforbund) etter at denne hadde samtykket til klagebehandling.

På bakgrunn av disse argumentene, og særlig fordi bokforfatteren er mangeårig journalist i det norske medielandskapet, bes styret om å vurdere om det er særskilte grunner for ikke å direkte avvise anmodningen. Boken reiser flere problemstillinger som er parallelle til den definerte presseetikken. Boken er også nok et eksempel på utviklingen i mediemarkedet der sakprosa og deler av journalistikken har klare likhetstrekk, og at dette utøves av personer

som er journalister/redaktører. Styret bes derfor vurdere hvordan sekretariatet kan følge opp denne saken konkret, eventuelt også i lys av rammene for PFUs arbeid videre.

Pressens Faglige Utvalg
Postboks 46 Sentrum
0101 Oslo

sendes kun med e-post til:
pfu@presse.no

I kontorfellesskap:

Advokat Knut Rognlien
Advokat Thor Gardarsson
Advokat Silje Elisabeth Stenvaag
Advokat Morten Solberg
Advokat Hans Marius Graasvold
Advokat Sigrid Broch
Adv. flm. Juliane Strøm Berthelsen

Medlemmer D.N.A.

Ansvarlig advokat:
Hans Marius Graasvold

Deres ref.

Vår ref.

Oslo 21.11.2013

Klage til Pressens Faglige Utvalg – Marit Christensens bok ”Moren”

Undertegnede (heretter klager) bistod Wenche Behring Breivik frem til hennes død den 22. mars 2013. Breivik er portrettert i biografien ”Moren”, skrevet av Marit Christensen og utgitt på Aschehoug Forlag AS i november 2013. Breivik har gitt klager samtykke gjennom oppdragsbekreftelse til å forfølge utgivelsen på den måten som klager anser best.

Aschehoug Forlag AS klages med dette inn for Pressens Faglige Utvalg for brudd på flere av Vær Varsom Plakatens bestemmelser i forbindelse med utgivelsen. Aschehoug må etter klagers syn identifiseres med de brudd på VVP som Christensen har utført under arbeidet med boken, og har under enhver omstendighet et selvstendig ansvar som utgiver av boken. For så vidt kan Aschehoug og Christensen etter klagers syn sammenliknes med en utgiver av redaksjonelt innhold og en journalist som arbeider for utgiver.

Bruddene knytter seg dels til Christensens arbeid med å tilegne seg informasjonen som ligger til grunn for boken, dels det konkrete innholdet i boken.

1. Prosessuelt

Klager er innforstått med at de formelle rammene for VVP er å fungere som etiske normer for pressen, nærmere bestemt trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner. Utgivelsen som for denne klagen dreier seg om kan ikke i tradisjonell forstand sies å omfattes av noen av disse begrepene.

Klager vil imidlertid vise til at Christensen selv, blant annet i forbindelse med boklanseringen 31.10.2013, har pekt på VVP som sentral for de etiske vurderingene hun har foretatt under arbeidet med boken. Forlaget har på sin side vist til at de etiske vurderingene er foretatt i

samråd med Christensen. Det antas derfor at forlag og forfatter har foretatt de etiske vurderingene på samme grunnlag.

Videre vises til at Christensen overfor norske medier har opplyst at hun – blant mange andre roller – opptrådte som journalist både under arbeidet med informasjonsinnhenting og skrivearbeidet.

I den sammenheng vil klager vise til PFU-sak 215/13 (ilaks), hvor PFU behandlet en klage mot et nettsted som ikke var en del av Norsk Presseforbund, men som på sine nettsider oppgav VVP som sitt etiske rammeverk.

Klager viser også til PFU-sak 282/07 (Norges Fotballforbund), hvor utvalget besluttet å behandle saken etter samtykke fra forbundet, som i utgangspunktet ikke var bundet av VVP.

Dersom utvalget anser det som nødvendig, anmoder klager om at samtykke til behandling søkes fra Aschehoug.

2. Brudd på VVP

2.1 VVP pkt. 3.3

”Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter.”

Vær Varsom Plakaten pkt. 3.3 anføres å være brutt på tre grunnlag. For det første anføres det at det ikke har vært klart hvilken rolle Christensen har innehatt i møtet med Breivik. For det andre anføres det at det ikke har vært klart når Breivik har vært i en intervjusituasjon. For det tredje anføres det at premissene for intervjuene ikke har vært tilstrekkelig klarlagt. Disse tre anførselene behandles nærmere i det følgende.

Nærmere om anførselen om rollesammenblanding

Det anføres at en journalist må avklare sin rolle i møte med en kilde. I dette ligger at journalisten også må avklare når vedkommende opptrer i egenskap av journalist og når vedkommende opptrer i egenskap av andre roller.

Christensen har selv i et intervju i VG Helg den 17. august 2013 opplyst at hun «ble en blanding av terapeut, støtte, fortrolig og journalist» i relasjon til Breivik, jf. side 22, andre spalte. Videre vises det til boken «Moren» side 16 der det heter:

«I mars 2012 møtte jeg nok en gang tilfeldig min barndomsvenninne i en annen butikk i området. Jeg hadde allerede for meg selv begynt å arbeide med tanken om at det var viktig å fortelle historien om familien Behring Breivik, en historie jeg kanskje kunne få tilgang til. Dessuten tenkte jeg at det ville være godt for terroristens mor endelig å få fortelle om sin opplevelse av hendelsene. Det kunne være terapi, hvilket jeg visste var avgjørende for medieofre. Kanskje var jeg den rette til å hjelpe henne med det, siden jeg kjente problematikken og hadde vært med på å behandle mange pasienter med medieoffersyndrom? Dessuten er jeg tilhenger av å gi offentligheten så bred og etterrettelig informasjon om viktige hendelser som mulig. Journalisten i meg var stadig til stede i underbevisstheten. Men jeg visste at historien ikke kunne presses frem.»

Det anføres at Christensen ved å innta en terapeut- og behandlerfunksjon overfor Breivik brøt med VVP når hun samtidig i realiteten opptrådte som journalist. Det anføres at Christensen i den forbindelse også brøt med VVP pkt. 3.9 om å vise varsomhet overfor særlig sårbare personer, idet Christensen så Breiviks sårbarhet og brukte denne som et middel til å få tilgang til informasjon i sitt journalistiske arbeid.

I tillegg kommer at størsteparten av materialet fra Breivik er blitt formidlet til Christensen på et tidspunkt der de sammen skulle skrive bok. Det anføres at det i denne perioden formelt sett ikke var en journalist-/intervjuobjekt-relasjon mellom dem, men at de var medforfattere, og at Breivik innrettet seg der etter. Det anføres videre at Christensen ikke har forholdt seg til den formelt riktige situasjonen mellom henne og Breivik, idet Christensen har brukt informasjonen som tilfløt henne under samarbeidet om felles bokprosjekt i sitt journalistiske arbeid. Denne rollesammenblandingen er alvorlig fordi Breivik, i sine samtaler med Christensen, ga Christensen informasjon gitt den avtalefestede ramme at Breivik selv skulle være medforfatter. Som forfatter har man full kontroll over hva som kommer ut i den endelige publikasjonen og man kan derfor tillate seg å være langt mer ukritisk med hensyn til hva man formidler til sin medforfatter, enn hva man kan tillate seg å være når man er et intervjuobjekt i en annens publikasjon. At Breivik har meddelt seg til Christensen under forutsetning av å skulle være forfatter fremkommer i boken «Moren»:

«Plutselig sa min barndomsvenninne at Wenche hadde begynt å snakke om at hun vurderte å få skrevet en bok.» (Side 16.)

«Og jeg var klar over at hun måtte godkjenne hele bokprosjektet, slik vi hadde lagt det opp innledningsvis.» (Side 209.)

«Wenche var opptatt med sykdommen og med å 'skrive bok'. Ja, det virket som om hun virkelig trodde at hun skrev selv. Riktignok hadde hun et par ganger, etter at vi hadde snakket om et spesielt tema, gjort noen notater på et ark. Men når hun viste meg dem, hadde jeg for lengst skrevet ut det vi allerede hadde snakket om. Hun fant aldri noen faktafeil hos meg, så hun syntes det jeg allerede hadde skrevet, var greit.» (Side 210.)

Det anføres at det uklare rollesituasjonen har medført at Breivik har meddelt informasjon til Christensen som hun ikke ville ha meddelt dersom hun hadde vært klar over at hun var et intervjuobjekt og ikke en medforfatter. Det heter i boken «Moren» på side 35 og 17:

«Dette møtet [i mars/april 2012] førte til en formell avtale om at Wenche og jeg skulle samarbeide om å skrive en bok. Hun ønsket ikke å kommentere sin sønn og handlingene som hadde rystet hele det norske samfunnet, sa hun. Men hun mente at det var på tide å få uttrykt hvor urettferdig hun selv hadde opplevd tiden etter terroraksjonen, og hun ville fortelle folk om det. Hun ville være ydmyk, fortelle en enkel historie, sa hun. Men hun ønsket ikke å stå fram utover det som sto i selve boka. Hun ville fortsette å være anonym, slik hun alltid hadde vært.» (side 35.)

«Boka er ikke blitt slik som Wenche forestilte seg da vi først inngikk vår avtale om at hun skulle fortelle og jeg skulle skrive.» (Side 17)

Det vises til at det i boken «Moren» er gjengitt en rekke sitater fra Breivik der hun beskriver sin sønn og der hun kommenterer de handlingene han begikk den 22. juli 2011. Det vises således blant annet til sidene 20, 174, 175 og 181.

Breivik sa opp intensjonsavtalen hun og Christensen opprinnelig hadde inngått med Aschehoug om å skrive bok, og refunderte forskuddet hun hadde mottatt fra forlaget. Med henvisning til vedlagte lydopptak med Breivik, anføres det fra denne side at denne oppsigelsen skjedde etter lengre tids misnøye fra Breiviks side med hensyn til samarbeidet

med Christensen. Det anføres videre at Christensen, straks avtalen var blitt sagt opp, la en strategi for hvordan hun kunne få publisert materialet hun hadde fått tilgang til i egenskap av medforfatter, men at materialet denne gang skulle publiseres av Christensen alene og at Breivik kun skulle være et intervjuobjekt. Det vises til sidene 222, 224 og 225 i boken «Moren»:

«Det hun hadde fortalt meg om sitt og familiens liv måtte ikke forsvinne fra fortellingen om 22.-juli-terroren i Norge. Jeg ga beskjed til forlaget om at jeg derfor ikke kunne tide med historien om Wenche og den nye innsikten jeg hadde fått, men jeg hadde ennå ingen løsning på hvordan jeg kunne fullføre en bok om henne og omstendighetene rundt det hele.» (side 222.)

«[...] Etter at hun trakk seg fra samarbeidet om boka, skjønte jeg at uansett hvordan det gikk med henne, kunne jeg ikke tie om alt det jeg hadde fått vite om Wenche Behring Breivik og hennes familie. Det gjorde jeg klart overfor forlaget med én gang. Avtalen vår hang i lufta så lenge Wenche ikke var med på prosjektet. Imidlertid hadde jeg fortsatt å skrive og samle informasjon både gjennom samtalene med henne og ved egne undersøkelser.» (Side 224.)

«Jeg forstod at Wenche stadig ble dårligere og snart kunne gå bort, så jeg tenkte at jeg måtte sikre meg retten til å offentliggjøre hennes fortelling. [...] Derfor oppsøkte jeg i begynnelsen av november en advokat som hadde spesialisert seg på opphavsrett.

Vi diskuterte mulige strategier. Det beste ville selvfølgelig være om Wenche selv var enig i at jeg kunne publisere hennes historie. Men jeg forsto at hun foreløpig ikke var klar til det, og sa ikke noe til henne om mine videre planer. [...]» (side 225)

Den «strategien» Christensen til slutt fant var å få Breivik til å signere på en erklæring. Det anføres at denne ikke gir uttrykk for det som på dette tidspunktet ble avtalt mellom Christensen og Breivik om forutsetningene for publiseringen av materialet Christensen var i besittelse av. Breivik var på denne tiden svært syk. Hun var svekket av kreftsykdommen og underlagt sterk medisiner. Det vises i den forbindelse til side 228 i boken «Moren». Breivik forstod ikke hva hun signerte på og muntlig ble hun fortalt av Christensen at de skulle komme en ny avtale der de begge skulle være forfattere. Det vises til det Breivik selv forteller om dette i opptaket som vedlegges klagen. Det anføres at erklæringen ikke gir Christensen rett til å publisere materialet når partene ikke senere inngår den forfatteravtalen som var en forutsetning for Breiviks signering av erklæringen. Christensen kan da ikke bygge rett på erklæringen, heller ikke i relasjon til VVP. Det anføres således at Breivik ikke har gitt Christensen samtykke til å bruke i boken «Moren» informasjon fra deres forutgående samtaler og Breiviks egne skriftlige materiale. Breivik har ikke samtykket i å være Christensen intervjuobjekt og har heller aldri ønsket å være det. Det vises i den forbindelse til side 15 i boken «Moren»:

«[...] Wenche mente hun hadde mistet all ære etter det sønnen hadde gjort og den omtalen hun var blitt utsatt for i pressen. Hun orket ikke å snakke om det, enn gi intervjuer.» (Side 15.)

Når det gjelder omstendighetene rundt signeringen av erklæringen har Christensen gjengitt sitt syn på disse i boken «Moren» på side 230.

Under enhver omstendighet anføres at erklæringen ikke lenger kunne fungere som grunnlag for bruk av informasjonen etter at det ble trukket tilbake av Breivik ved henvendelse til Christensens advokat 08.02.2013.

Nærmere om anførselen om uklare eventuelle intervjusituasjoner

Det fremkommer i boken «Moren» at Christensen har hatt mange samtaler med Breivik, både i personlige møter og pr telefon. Det vises således til side 17 der det heter:

«[...] Det vil si, vi hadde så mange møter og telefonsamtaler og stofftilfanget ble etter hvert så stort og mangfoldig at jeg har vært nødt til å velge ut det jeg mener er viktigst for å kunne gi et mest mulig helhetlig bilde av Wenche og hennes liv.»

Det anføres at det det ikke har vært avklart overfor Breivik at hun har vært i en intervjusituasjon i alle disse samtaler. Det anføres videre at erklæringen av 17.01.2013, uavhengig av om den anses rettslig bindende, er for generelt formulert til å kunne gi Christensen tillatelse til å publisere alt Breivik har meddelt henne. Erklæringen kan under enhver omstendighet ikke tolkes til å omfatte tillatelse til bruk av informasjon utover det som faller innenfor rammene for Christensens og Breiviks opprinnelige intensjonsavtale.

Det anføres videre at det, etter at intensjonsavtalen var sagt opp, ikke var noen avklarte intervjusituasjoner mellom Breivik og Christensen. Likevel fortsatte Christensen å samle informasjon gjennom samtaler med Breivik. Det vises til det som er sitert ovenfor fra side 224 i boken «Moren».

Av eksempler på informasjon som er tilflytt Christensen utenom avklarte intervjusituasjoner vises det til det som omtales nedenfor under punkt 2.6, idet det anføres at det som der fremkommer om Breiviks helsesituasjon mot slutten av hennes liv, ikke har vært meddelt Christensen i en avklart intervjusituasjon.

Nærmere om anførselen om uavklarte premisser i eventuelle intervjusituasjoner

Det erkjennes at en intervjuer i en viss utstrekning må kunne gjøre seg notater om det vedkommende observerer hos et intervjuobjekt i en intervjusituasjon slik at intervjueren også til en viss grad må kunne beskrive sinnsstemninger hos intervjuobjektet. Det anføres imidlertid at det må trekkes en grense slik at ikke en intervjusituasjon går over til å være en observasjonssituasjon der man analyserer og evaluerer en observand. Det anføres at Christensen i boken «Moren» har trådt over denne grensen. Det vises således til side 175 der det heter

«Da hun etter lang tid endelig fikk se sønnen igjen på tv, ble hun oppildnet. Morsfølelsen tok overhånd. Hun ble igjen forsvareren av sitt barn. Det var nesten så hun var litt stolt over at han var i sentrum for noe hele landet og store deler av verden var opptatt av. Hun sa det selvfølgelig ikke til meg, for hun visste hva jeg syntes, men jeg så det på henne.»

Det anføres også at de uklare rammene for samtaler mellom Christensen og Breivik, jf. redegjørelsen ovenfor, også innebærer at det ikke har vært noen avklarte premisser for hva som kunne siteres fra det som Breivik uttalte til Christensen.

2.2 VVP pkt. 3.9

”Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen.”

Det vises til det som er skrevet ovenfor vedr. VVP punkt 3.3.

Det anføres at Christensen var klar over at hun hadde å gjøre med en særlig sårbar og utsatt person. Dette medfører at det må stilles særlig strenge krav til Christensens profesjonalitet som journalist. Det anføres at Christensen i stedet for å ta særlig hensyn til Breiviks forutsetninger, utnyttet hennes sårbare situasjon.

Christensen har i flere sammenhenger omtalt Breivik som ”vinglete” og ”omskiftelig”. På bakgrunn av slike observasjoner anføres at Christensen skulle utvist desto større aktsomhet og forsiktighet med å forholde seg til de tilsagn Christensen ga til bruk av til dels sensitive opplysninger. I særdeleshet gjelder dette erklæringen som ble forelagt Breivik i januar 2013, et tidspunkt hvor Breivik også var terminalt syk.

2.3 VVP pkt. 4.3

”Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.”

Det anføres at Marit Christensen har omtalt personlige og private forhold i boken «Moren» som er bokprosjektet uvedkommende, slik klager oppfatter dette. Det vises i den forbindelse til side 17 i boken «Moren», der det heter:

«[...] Trangen til allsidig kunnskap, og ikke minst følelsen av forpliktelse overfor ettertiden om å belyse denne historiske katastrofen [terroraksjonen 22. juli 2011] fra så mange sider som mulig, ble avgjørende for beslutningen om å skrive, og dermed forsøke å delta i arbeidet med å løse det store spørsmålet: Hvordan kunne dette skje?»

Det vises til bokens side 177 der det fremkommer at Breivik under cellegiftbehandlingen fikk urinveisinfeksjon.

Videre vises det til side 45 der det om Breiviks mor heter at «selv om [hun] var lam i bena, må underlivet ha vært i orden». Passusen gjelder sexlivet til Breiviks mor.

Det vises også til side 226 der det fremkommer at Breivik, som en konsekvens av kreftsykdommen, hadde fått utlagt tarm.

Endelig vises det til side 231 der det fremkommer at Breivik hadde opplevd lekkasjer fra posen festet til den utlagte tarmen.

3. Dokumentasjon

Vedlagt klagen følger kopi av lydopptak med Wenche Behring Breivik, innspilt 07.03.2013. Opptaket dokumenterer bl. a. Breiviks opplevelse av Christensens rolleblanding og Breiviks ønske om at intet av den informasjon som hun ga Christensen under deres samtaler eller gjennom tilgang til dagbøker ol. skulle brukes i boken.

Videre vedlegges kopi av erklæringen datert 17.03.2013.

Oslo den 21.11.2013

Hans Marius Graasvold
Advokat